

Nationaal Vrijheidsonderzoek - opiniedeel meting 2006

Een onderzoek naar opinie, kennis en draagvlak ten aanzien van 4 en 5 mei.

Dieter Verhue, Dick Verzijden, Annet Nienhuis

april 2006

© Auteursrecht voorbehouden.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Veldkamp in opdracht van de Rijksvoorlichtingsdienst/Publiek en Communicatie, mede ten behoeve van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot het Nationaal Comité 4 en 5 mei.

Inhoud

	Samenvatting	1
1	Vrijheid en de Nederlandse identiteit	3
1.1	Vrijheid is zelfbeschikking	3
1.2	Vrijheid diep verankerd in Nederlandse identiteit	4
1.3	Meer overeenstemming over vrijheidsrechten dan -plichten	4
2	Vrijheid maak je met elkaar	7
2.1	De eigen vrijheid en de vrijheid van anderen	7
2.1.1	Men zou het liefst helemaal vrij zijn	7
2.1.2	De vrijheid van anderen	8
2.1.3	Ouderen houden meer rekening met de minderheid	9
2.2	Vrijheid mag niet leiden tot kwetsen	10
2.3	Wie mogen alles zeggen, en wie niet?	11
2.4	De eigen vrijheid gaat voor	13
3	Vrijheid en democratie	15
3.1	Grondrechten en democratie	15
3.2	De normen van een democratie	18
3.2.1	Beslissingen die niet in dienst staan van eigenbelang	19
3.2.2	Stemrecht is stemplicht	19
3.2.3	Conflicten los je op zonder geweld	20
3.3	Opvoeden voor burgerzin: een taak voor de overheid?	21
4	Vrijheid op wereldschaal	25
4.1	Meer zorgen over gezondheid, armoede en discriminatie	25
4.2	Wat nodig is voor wereldvrede	27
4.3	Solidariteit met buitenland neemt af	27
4.4	De rol van internationale organisaties	29

Samenvatting

Het thema van het Nationaal Comité 4 en 5 mei voor de beleidsperiode 2006-2010 wordt samengevat in het motto *Vrijheid maak je met elkaar*. Kern van dit motto is dat vrijheid niet individueel wordt ingevuld ('ik mag alles doen wat ik wil'), maar collectief, in relatie tot de samenleving ('iedereen heeft evenveel recht op vrijheid, dus vrijheid deel je met elkaar'). Vrijheid is daarbij een resultaat van de inspanningen van mensen: de eigen vrijheid bestaat bij de gratie dat deze door anderen aan een individu wordt gegund. Omgekeerd is een voorwaarde voor de vrijheid van anderen dat het individu deze vrijheid niet doorkruist.

Uit de resultaten van de enquête blijkt niet dat dit uitgangspunt 'van nature' bij mensen zit ingebakken. De Nederlandse bevolking blijkt een sterke vrijheidsdrang te hebben, waarbij eventuele plichten die aan vrijheid verbonden zijn eerder als een belemmering dan als een groot goed worden ervaren. Men lijkt hierbij te streven naar wat Zijderveld in zijn essay *Vrijheid als project* schetst als *echte, absolute vrijheid*, vrijheid die geen regels of verplichtingen toestaat: die staan de vrijheid tenslotte alleen maar in de weg.

Echter, zoals Zijderveld ook opmerkt, is een dergelijke absolute vrijheid in het leven van alledag niet mogelijk. Daar zou totale, absolute vrijheid tot chaos en snel daarop tot onvrijheid leiden. Er zijn regels en afspraken nodig om de vrijheid in goede banen te leiden. Ondanks het streven naar eigen vrijheid, wordt dit door een meerderheid van de ondervraagden onderkend. Eén van de terreinen waarop men de eigen vrijheid moet inperken ten bate van de vrijheid van anderen, is in de omgang met opvattingen van andersdenkenden. Een groot deel van de ondervraagden hecht belang aan het respecteren van andere opvattingen en ideeën. Ook keurt een ruime meerderheid van de ondervraagden moedwillig kwetsen van anderen af. Wel vindt men dat het mogelijk moet zijn om de eigen mening te geven, ook al nemen anderen daar aanstoot aan.

Als het erop aankomt, kiest men echter eerder voor de eigen vrijheid dan voor die van anderen. Zo vindt men het recht van vrije meningsuiting belangrijker dan een verbod op discriminatie. Toch is ook hier een kentering gaande. Het percentage dat het verbod op discriminatie belangrijker vindt, is hoger dan bij de voorafgaande metingen. Het verbod op discriminatie wint dus terrein ten opzichte van het recht op vrijheid van meningsuiting.

Niet alleen de omgang tussen mensen in de samenleving, maar ook de nationale democratische rechtstaat vormt een belangrijke basis voor de vrijheid. Vrijheid en democratie zijn diepgeworteld in de Nederlandse samenleving en gaan verder terug dan 1848. In dat jaar werden democratische vrijheden en grondrechten definitief in de Grondwet vastgelegd.

Het systeem van de democratische rechtstaat staat of valt bij goed burgerschap: de bereidheid van betrokkenen om zich er actief en constructief voor in te zetten. De ondervraagden erkennen het belang hiervan: een meerderheid vindt dat in een democratie conflicten tussen overheid en burgers zonder geweld moeten worden opgelost. Daarnaast blijkt dat men meer dan in de

afgelopen jaren bereid is zich neer te leggen bij democratisch genomen beslissingen die tegen het eigen belang ingaan. Tot slot vindt een meerderheid dat mensen die wegblijven bij verkiezingen, eigenlijk geen recht van spreken hebben.

Wel doen zich een aantal opvallende verschillen voor tussen jongeren en ouderen:

- Jongeren denken bij vrijheid van meningsuiting vaker dan ouderen aan de eigen vrijheid van meningsuiting, terwijl ouderen meer gericht zijn op het respecteren van opvattingen van anderen.
- Jongeren lijken minder moeite te hebben met het (moedwillig) beledigen en kwetsen van anderen dan ouderen.
- Jongeren stellen de vrijheid van meningsuiting vaker boven het verbod op discriminatie dan ouderen.
- Jongeren zijn het minder vaak eens met de stelling dat niet-stemmers geen recht van spreken hebben.
- Jongeren vinden minder vaak dan ouderen dat conflicten tussen overheid en burgers geweldloos moeten worden opgelost.

Moet in de opvoeding meer aandacht worden besteed aan het omgaan met verschillen tussen mensen? Daar lijkt het wel op: een grote meerderheid vindt dat ouders hun kinderen te weinig leren respectvol om te gaan met verschillen tussen mensen, een kleine meerderheid vindt dat scholen deze taak te weinig uitoefenen. Dit geldt ook voor het bijbrengen van normen en waarden en opvoeden om als actief en verantwoordelijk burger in de samenleving te functioneren. Jongeren zelf zijn het hier in mindere mate mee eens.

Vrijheid en democratie zijn vanzelfsprekend niet alleen een nationaal thema, maar zijn in andere landen vaak meer in het geding dan in Nederland. De ondervraagden zijn van mening dat terrorisme en oorlog tot de belangrijkste problemen behoren die wereldwijd spelen. Op de vraag wat vooral nodig is voor wereldvrede, noemt men vooral het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen. Ook een meer gelijke verdeling van geld en goederen op de wereld en een verbod op de productie van massavernietigingswapens worden vaak nodig gevonden voor de wereldvrede.

Opvallend is dat men in veel sterkere mate dan een jaar geleden vindt dat Nederland zich minder zou moeten bemoeien met de problemen van andere landen. Daarnaast is men het vaker *oneens* met de stelling dat Nederland moet bijdragen aan de vrijheid en veiligheid elders in de wereld. De missie van het Nederlandse leger in Afghanistan, waarover ten tijde van de enquête een beslissing werd genomen, speelt hierbij waarschijnlijk een rol. De opvattingen over het geven van economische hulp aan andere landen zijn ten opzichte van de vorige meting ongewijzigd.

1 Vrijheid en de Nederlandse identiteit

In dit hoofdstuk gaan we in op de betekenis van het begrip vrijheid volgens de ondervraagden. We gaan daarbij achtereenvolgens in op de associaties van de ondervraagden met het begrip vrijheid (paragraaf 1.1), hoe vrijheid past in de Nederlandse identiteit (paragraaf 1.2) en in welke mate er overeenstemming is met aan vrijheid gekoppelde waarden (paragraaf 1.3).

1.1 Vrijheid is zelfbeschikking

Wat roept het begrip vrijheid op? In de Van Dale worden bij het begrip allerlei aspecten genoemd, onder meer:

- *Vrijheid blijheid: men moet doen waar men zin in heeft*
- *Vrijheid van drukpers: toestand waarbij men alles mag publiceren zolang men niet in conflict komt met de strafwet*
- *Vrijheid, gelijkheid, broederschap*
- *Het niet vallen onder zekere regels*
- *Vrijheid van de zee (beginsel dat de volle zee aan geen nationale soevereiniteit onderworpen is).*

In de Van Dale wordt vrijheid dus niet alleen geassocieerd met de (eigen) vrijheid van handelen, en de vrijheid van meningsuiting, maar ook met saamhorigheid, regelgeving en het nationaal en internationaal recht.

Denken burgers ook in dit soort termen bij het begrip vrijheid? We vroegen in een open vraag wat vrijheid oproept.

1 | Wat roept vrijheid op (open vraag, meer antwoorden mogelijk)

	%
• zelfbeschikking	68
• vrijheid van meningsuiting	25
• respect voor elkaar	14
• leven zonder angst	11
• vrede, geen oorlog	6
• gevoel van blijheid, tevredenheid	4
• leven in democratie	1
• weet niet	1

Uit de antwoorden is duidelijk af te lezen dat mensen vrijheid primair associëren met de eigen vrijheid: zelfbeschikking (het zelf kunnen bepalen wat men al of niet doet) en vrijheid van meningsuiting worden het meest genoemd. Aspecten die betrekking hebben op de samenleving (respect voor elkaar, leven in een democratie) noemt men beduidend minder vaak.

1.2 Vrijheid diep verankerd in Nederlandse identiteit

Het voorafgaande wil natuurlijk niet zeggen dat mensen geen verband leggen tussen vrijheid en de Nederlandse samenleving. Integendeel, vrijheid wordt als een van de meest kenmerkende aspecten gezien van de Nederlandse maatschappij. Dit blijkt uit de selectie van de ondervraagden van de vijf meest voor Nederland kenmerkende eigenschappen uit een lijst van 14 mogelijke kenmerken van de Nederlandse identiteit. Deze kenmerken zijn ontleend aan cultuursocioloog Gabriël van den Brink.

2 | Meest kenmerkend voor Nederland (maximaal vijf antwoorden)

	%
• vrijheid om je privéleven in te richten zoals je wilt	47
• mogen zeggen wat je wilt	47
• religie wordt gerespecteerd, maar val anderen er niet mee lastig	47
• democratische rechtstaat	44
• gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen	44
• mogen gaan en staan waar je wilt	43
• we trekken ons het leed aan van anderen elders in de wereld	34
• respect voor ieders eigen opvattingen over leven en dood	24
• streven naar consensus (overeenstemming en afspraken)	19
• een hekel aan autoriteit	17
• solidariteit met de zwakkeren	13
• niemand staat boven een ander	11
• we trekken ons het leed aan van anderen in ons eigen land	11
• de waarheid gaat boven alles	9

De hoogst scorende items hebben bijna allemaal te maken met vrijheid en democratie:

- de vrijheid om je privéleven in te richten zoals je wilt
- mogen zeggen wat je wilt
- democratische rechtstaat
- mogen gaan en staan waar je wilt.

Opvallend is dat deze kenmerken veel hoger scoren dan andere kenmerken die vaak met Nederland worden geassocieerd, zoals niet boven het maaiveld uitsteken of het streven naar consensus.

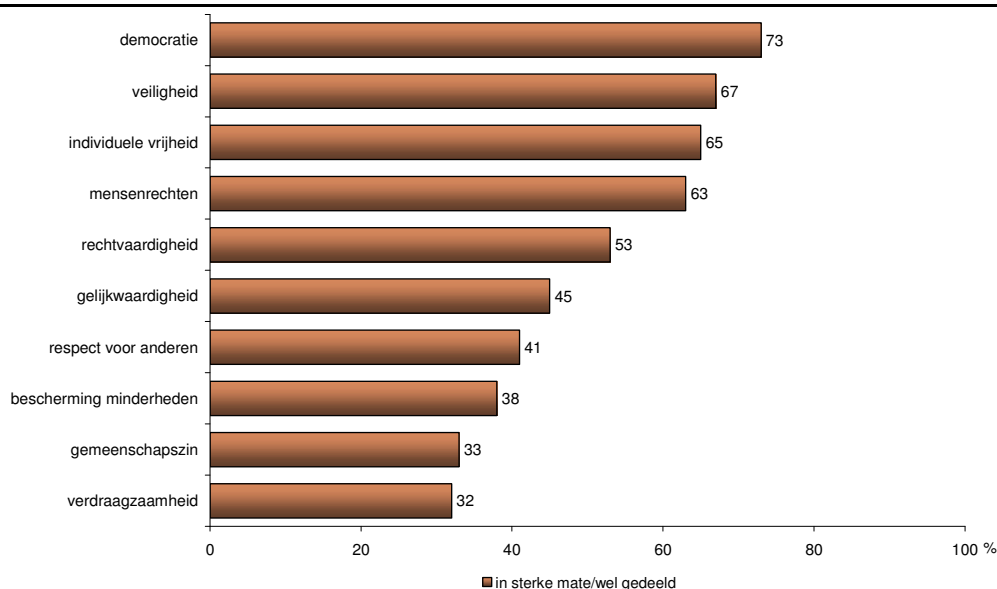
1.3 Meer overeenstemming over vrijheidsrechten dan -plichten

We kunnen dus concluderen dat vrijheid en democratie volgens velen sterk verankerd zijn in de Nederlandse identiteit. Betekent dit ook dat er overeenstemming is over de waarden die horen bij vrijheid en democratie? We legden een serie waarden voor die met vrijheid en democratie te maken hebben, en vroegen in welke mate men denkt dat dit gedeelde waarden tussen Nederlanders zijn.

De ondervraagden zien met name democratie, individuele vrijheid, veiligheid en mensenrechten als gedeelde waarden. Men heeft de indruk dat deze waarden breed worden gedragen. Waarden als bescherming van minderheden, respect voor anderen, gemeenschapszin en

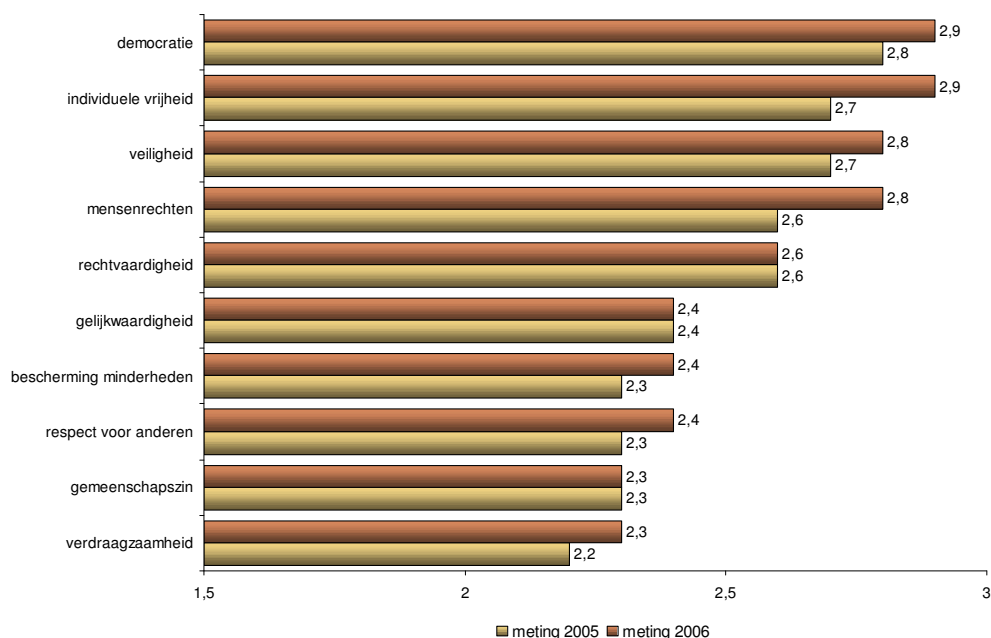
verdraagzaamheid worden in mindere mate als gedeeld ervaren. Over deze waarden is de overeenstemming minder.

3 | Gedeelde waarden in Nederland

Opvallend is dat het bij de sterk gedeelde waarden steeds in meer of mindere mate gaat om *rechten* die verbonden zijn aan vrijheid en democratie, terwijl de minder gedeelde waarden veelal *plichten* zijn. Over de rechten is de overeenstemming beduidend groter dan over de plichten.

4 | Gedeelde waarden, naar meting (gemiddelde scores ¹⁾)

¹⁾ gemiddelde scores op schaal 1-4, hoe hoger de score, des te meer een kenmerk als 'gedeelde waarde' wordt ervaren

Als we de resultaten van de huidige meting vergelijken met de vorige meting, dan valt op dat de veronderstelde overeenstemming over de aan vrijheid en democratie gekoppelde *rechten* is

toegenomen, terwijl de overeenstemming over de *plichten* merendeels gelijk bleef. Nederlanders ervaren de aan vrijheid en democratie gekoppelde rechten dus als meer gedeeld dan een jaar geleden. Het gaat hierbij vooral om individuele vrijheid en mensenrechten, en in mindere mate om democratie en veiligheid. Het lijkt er dus op dat deze waarden manifester worden.

2 Vrijheid maak je met elkaar

Het thema van het Nationaal Comité 4 en 5 mei voor de beleidsperiode 2006-2010 wordt samengevat in het motto *Vrijheid maak je met elkaar*. Kern van dit motto is dat vrijheid niet individueel wordt ingevuld ('ik mag alles doen wat ik wil'), maar collectief, in relatie tot de samenleving ('iedereen heeft evenveel recht op vrijheid, dus vrijheid deel je met elkaar'). Vrijheid is daarbij een resultaat van de inspanningen van mensen: de eigen vrijheid bestaat bij de gratie dat deze door anderen aan een individu wordt gegund. Omgekeerd is een voorwaarde voor de vrijheid van anderen dat het individu deze vrijheid niet doorkruist.

In dit hoofdstuk gaan we in op de mate waarin dit door de ondervraagden wordt onderkend in de omgang met anderen. Achtereenvolgens gaan we daarbij in op respect voor andersdenkenden (paragraaf 2.1), de grens tussen vrijheid van meningsuiting en het kwetsen van anderen (paragraaf 2.2) en de mate waarin vrijheid van meningsuiting geldt voor verschillende groepen in de samenleving (paragraaf 2.3). Tot slot gaan we in paragraaf 2.4 in op de vraag wat voor ondervraagden belangrijker is: de eigen vrijheid van meningsuiting of die van anderen.

2.1 De eigen vrijheid en de vrijheid van anderen

2.1.1 *Men zou het liefst helemaal vrij zijn*

We zagen in het vorige hoofdstuk dat vrijheid en democratie sterk verbonden zijn met de Nederlandse identiteit, en dat een groot deel van de bevolking het eens is over de waarden die bij vrijheid en democratie horen. Opvallend daarbij is dat er grotere overeenstemming is over de *rechten* die bij vrijheid horen, dan over de *plichten* die aan vrijheid verbonden zijn. Een mogelijke interpretatie van dit resultaat is dat de ondervraagden een sterke vrijheidsdrang hebben, en eventuele plichten die aan vrijheid verbonden zijn als een belemmering van deze vrijheid ervaren. De ondervraagden lijken hierbij te streven naar wat Zijdeveld in zijn essay *Vrijheid als project*¹ schetst als *echte, absolute vrijheid*, die geen regels of verplichtingen toestaat: die staan de vrijheid tenslotte alleen maar in de weg.

Eenzelfde vrijheidsdrang zien we terug bij de antwoorden op de volgende stelling:

- Iedereen mag doen en laten wat hij wil, zolang hij zich maar aan de wet houdt.

Met deze stelling is maar liefst 83% van de ondervraagden het eens.

Een extremere formulering van dezelfde strekking is de volgende:

- Niemand heeft het recht mij voor te schrijven, wat ik wel of niet mag doen of laten.

¹ gepubliceerd in *Vier Vrijheid* van het Nationaal Comité 4 en 5 mei

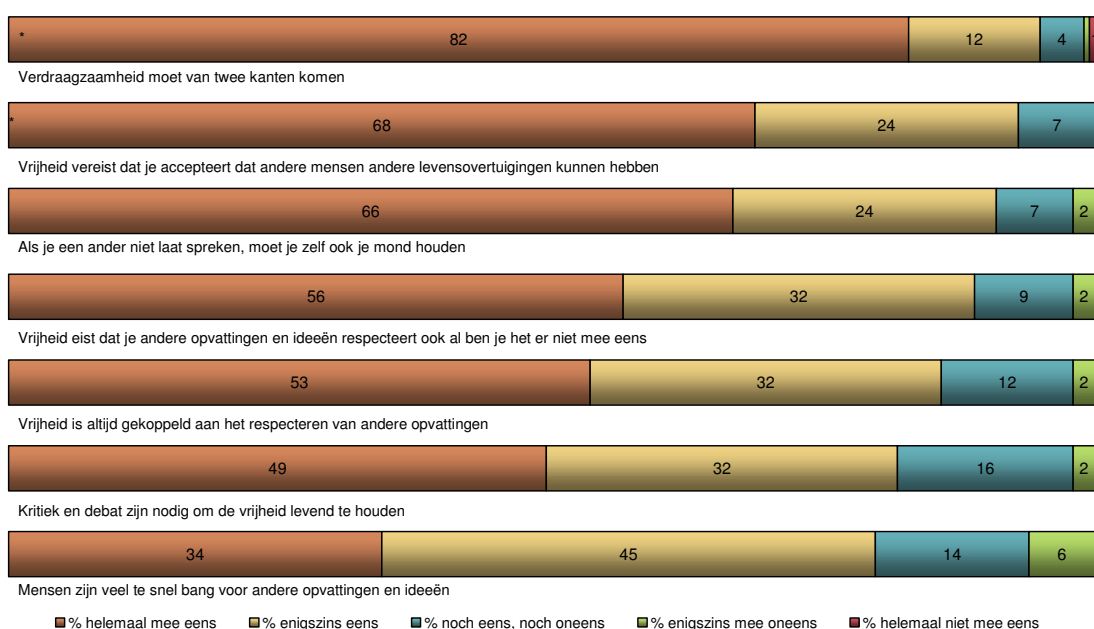
Van de ondervraagden is 58% het met deze stelling eens. Opvallend daarbij is dat in 2006 aanmerkelijk meer mensen het met deze stelling eens zijn dan in 2005.

Men streeft er kennelijk naar volledig vrij en ongebonden te zijn. Echter, zoals Zijdeveld in zijn essay opmerkt, is een dergelijke absolute vrijheid in het leven van alledag niet mogelijk. Daar zou totale, absolute vrijheid tot chaos en snel daarop tot onvrijheid leiden. Er zijn regels en afspraken nodig om de vrijheid in goede banen te leiden.

2.1.2 De vrijheid van anderen

Eén van de terreinen waarop men de eigen vrijheid moet inperken ten bate van de vrijheid van anderen, is in de omgang met opvattingen van andersdenkenden. We legden zeven stellingen voor die hiermee te maken hebben, en die een sterke onderlinge samenhang blijken te vertonen.

5 | Stellingen vrijheid en verscheidenheid

Uit de antwoorden is af te leiden dat zo rond de 80 à 90% het in meerdere of mindere mate eens is met deze stellingen. Het respecteren van andere opvattingen en andere ideeën wordt dus breed gedragen.

Een meer cynische benadering van deze uitkomst zou overigens tot een andere conclusie kunnen leiden: men kan het ook eens zijn met de stelling 'verdraagzaamheid moet van twee kanten komen' vanuit de gedachte dat *anderen* meer verdraagzaam ten aanzien van de ondervraagde zouden moeten zijn. Op dezelfde manier zou men *alle* stellingen vanuit dit idee kunnen beamen. Deze interpretatie van de resultaten is niet helemaal onwaarschijnlijk, omdat de enquête ten tijde van de 'cartoonrel' werd uitgevoerd, waarbij vanuit de islamitische wereld kritiek wordt geuit op de publicatie van spotprenten in een Westerse krant, en deze publicatie werd verdedigd door een beroep te doen op de vrijheid van meningsuiting. Mogelijk zijn sommigen hierdoor op het idee gebracht dat er vanuit de islamitische wereld meer respect zou moeten worden opgebracht voor opvattingen in het Westen.

Toch lijkt het onwaarschijnlijk dat men massaal vanuit deze achtergrond heeft ingestemd met deze stellingen. Een indicatie hiervoor wordt gevormd door de antwoorden op de volgende stelling:

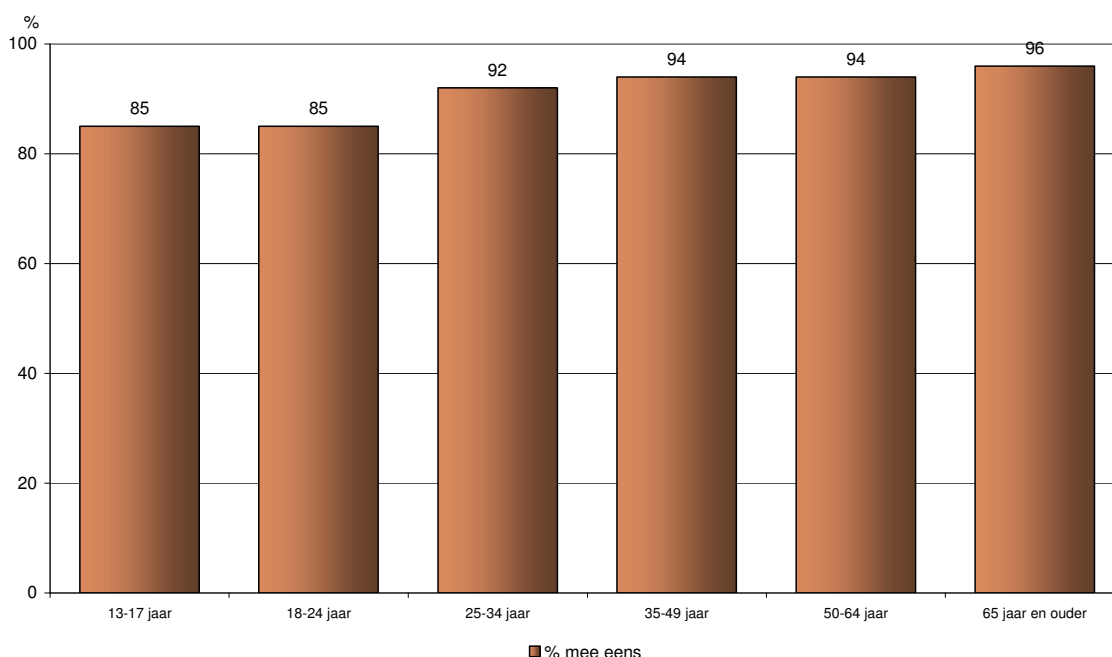
- In een vrij land is het ook toegestaan om antidemocratische opvattingen te hebben.

Met deze stelling is 52% van de ondervraagden het eens en 17% oneens. De overige 30% is neutraal. Dit duidt erop dat een meerderheid respect kan opbrengen voor opvattingen die de eigen vrijheid van meningsuiting uiteindelijk zouden kunnen belemmeren. Gezien het belang dat de ondervraagden aan de eigen vrijheid hechten is deze uitkomst paradoxaal. Kennelijk overziet niet iedereen de consequenties die het toestaan van antidemocratische opvattingen voor de eigen vrijheid kan hebben.

2.1.3 Ouderen houden meer rekening met de minderheid

Er doen zich interessante verschillen voor in de opvattingen van ouderen en jongeren met betrekking tot het respect tonen voor de opvattingen van anderen. Jongeren denken bij vrijheid van meningsuiting wat vaker dan ouderen aan de eigen vrijheid van meningsuiting, terwijl ouderen meer gericht zijn op het respecteren van opvattingen van anderen. Dit laatste blijkt bijvoorbeeld uit de antwoorden op de stelling 'vrijheid vereist dat je accepteert dat andere mensen andere levensovertuigingen kunnen hebben'.

6 | *Vrijheid vereist dat je accepteert dat andere mensen andere levensovertuigingen kunnen hebben, naar leeftijd*

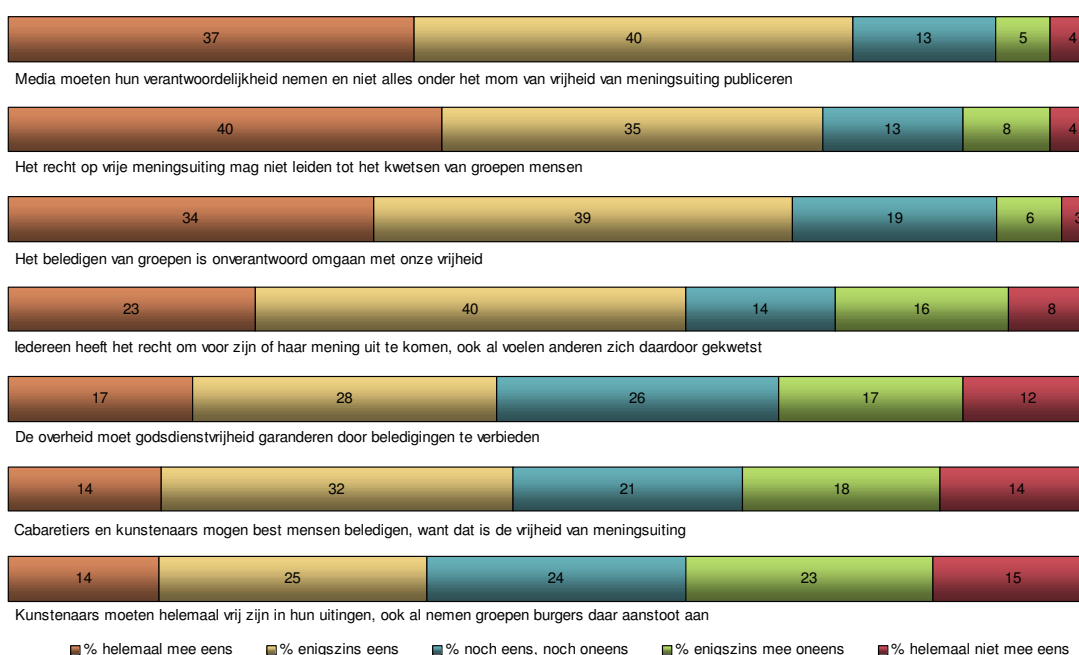

Hoewel ook jongeren (13 t/m 24) jaar deze stelling in meerderheid onderschrijven, is men het er toch minder vaak mee eens dan de groep van 25 jaar en ouder. Soortgelijke verschillen tussen jongeren en ouderen zien we in opvattingen over grondrechten en democratie. In hoofdstuk 3 gaan we hier nader op in.

2.2 Vrijheid mag niet leiden tot kwetsen

De vrijheid van meningsuiting wordt door de ondervraagden als een groot goed gezien. Maar moet je tegen elke prijs kunnen zeggen wat je wilt? In de vorige paragraaf werd de 'cartoonrel' aangehaald in het kader van het opbrengen van respect voor andersdenkenden. De spotprenten waar het hier om ging zijn veel islamitische gelovigen (naast anderen) in het verkeerde keelgat geschoten, omdat men ze ervoer als een belediging van het eigen geloof. De andere kant merkte op dat het maken van spotprenten valt onder de vrijheid van meningsuiting. Hoe denken de ondervraagden over dit soort zaken? Is het geoorloofd om in het kader van de vrijheid van meningsuiting anderen te kwetsen? Daarover zijn zeven stellingen voorgelegd, die onderling sterk samenhangen.

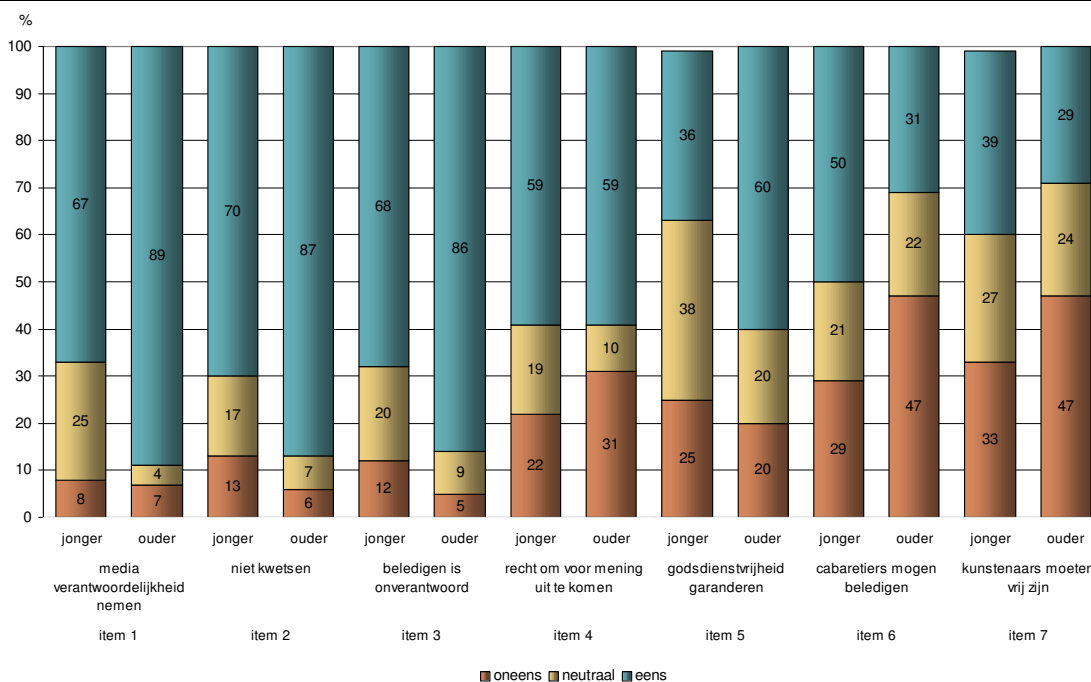
7 | Stellingen vrijheid en verantwoordelijkheid

Een ruime meerderheid van de ondervraagden vindt dat het recht op vrijheid van meningsuiting niet mag leiden tot het kwetsen van groepen mensen. Er is echter óók een meerderheid die vindt dat iedereen het recht heeft om voor de eigen mening uit te komen, ook al voelen anderen zich daardoor gekwetst. Er zit wel een nuanceverschil tussen beide stellingen: de eerste stelling kan worden opgevat als *moedwillig* kwetsen in het kader van de vrije meningsuiting, terwijl bij de tweede stelling de vrijheid van meningsuiting centraal staat, en het kwetsen hier een *onbedoeld* bijproduct van is. Als dit zo wordt opgevat, is de conclusie dat men moedwillig kwetsen afkeurt, maar wel vindt dat het mogelijk moet zijn om de eigen mening te geven, ook al nemen anderen daar aanstoot aan.

Ouderen (55 jaar en ouder) vinden veel vaker dat kwetsen en beledigen niet wenselijk is en dat de godsdienstvrijheid gegarandeerd moet zijn. In de volgende figuur worden de resultaten van de jongeren (24 jaar en jonger) en de ouderen (55 jaar en ouder) tegen elkaar afgezet. De leeftijdscategorie 25 – 54 jaar vertoont een op de jongste groep lijkend beeld.

8 | Stellingen vrijheid en verantwoordelijkheid, naar jongeren (13-24 jaar) en ouderen (55 jaar en ouder)

Jongeren en ouderen vinden even vaak dat iedereen het recht heeft om voor de eigen mening uit te komen, ook al voelen anderen zich daardoor gekwetst. Ouderen vinden echter veel vaker dan jongeren dat de overheid godsdienstvrijheid moet garanderen door beledigen te verbieden. Jongeren vinden dit minder vaak, en lijken minder moeite te hebben met het (moedwillig) beledigen en kwetsen van anderen. In de vorige paragraaf zagen we reeds dat jongeren wat minder gericht zijn op het respecteren van opvattingen van anderen. Ook uit deze resultaten blijkt dat jongeren de eigen vrijheid van meningsuiting meer als een absoluut recht zien dan ouderen.

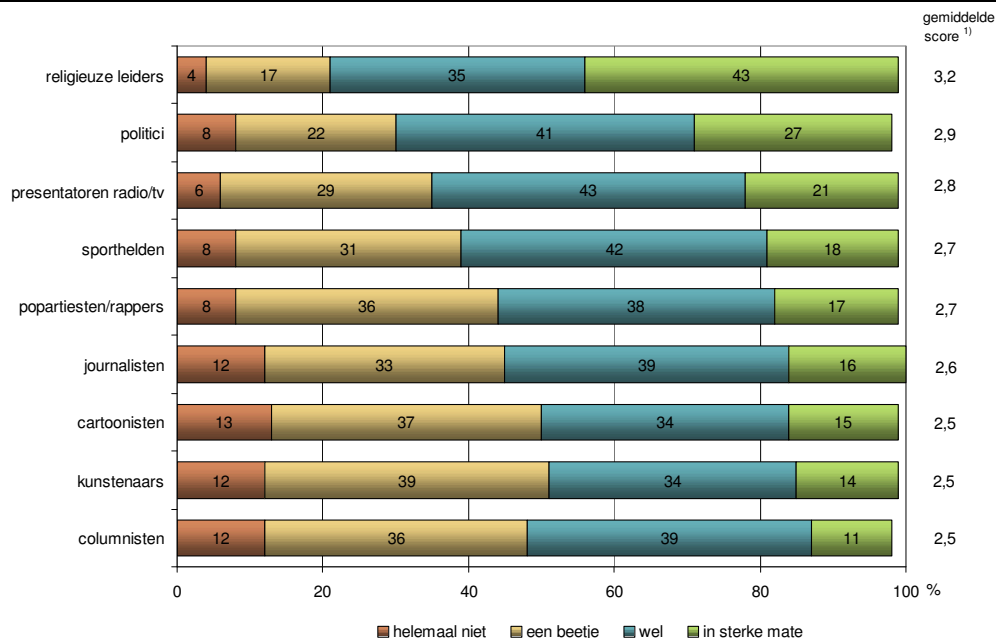
2.3 Wie mogen alles zeggen, en wie niet?

Hoewel de vrijheid van meningsuiting volgens de wet voor iedereen geldt, worden uitspraken van personen met een beroep op de vrijheid van meningsuiting in het dagelijks verkeer niet gelijk beoordeeld. Het maakt wel uit wie het zegt. We vroegen voor de volgende groepen in welke mate zij in hun uitspraken rekening zouden moeten houden met gevoeligheden die bij bepaalde groepen burgers zouden kunnen bestaan:

- columnisten
- journalisten
- politici
- religieuze leiders
- kunstenaars
- presentatoren bij radio en televisie
- popartiesten, rappers
- sporthelden
- cartoonisten

Vooral religieuze leiders moeten in de ogen van de respondenten rekening houden met gevoeligheden. Ook politici en presentatoren van radio en televisie moeten rekening houden met gevoeligheden. Het meest vrij zijn volgens de respondenten kunstenaars, cartoonisten en columnisten.

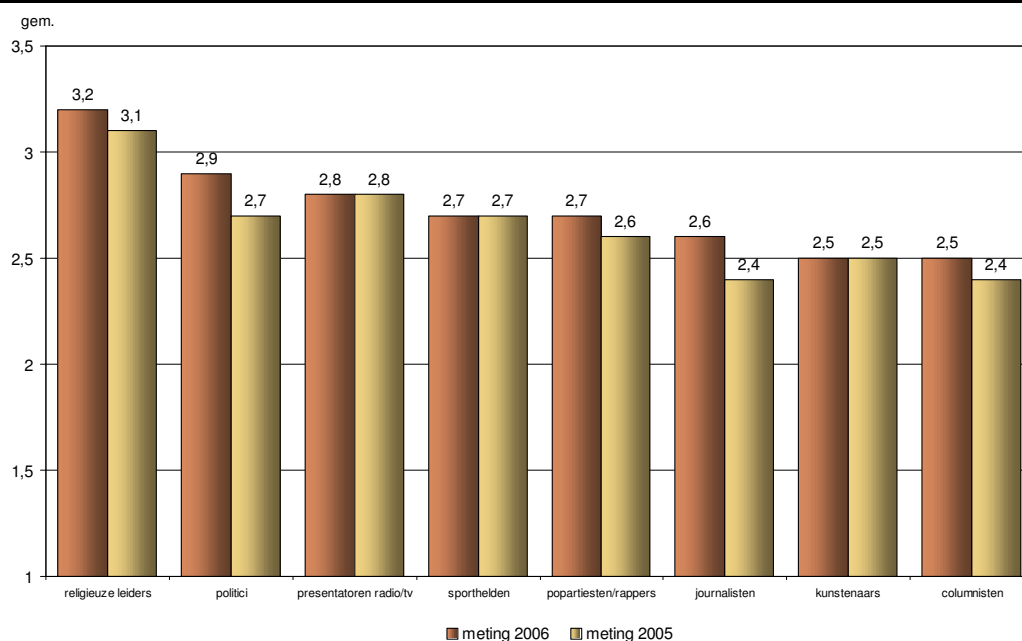
9 | Wie moet in uitingen rekening houden met gevoeligheden

¹⁾ gemiddelde score, waarbij in sterke mate = 4 en helemaal niet = 1

Dezelfde vraag is ook bij de vorige meting gesteld (met uitzondering van cartoonisten). Uit de vergelijking blijkt dat men nu vaker vindt dat politici en journalisten rekening moeten houden met gevoeligheden. Het is mogelijk dat de cartoonrel hierin een rol heeft gespeeld.

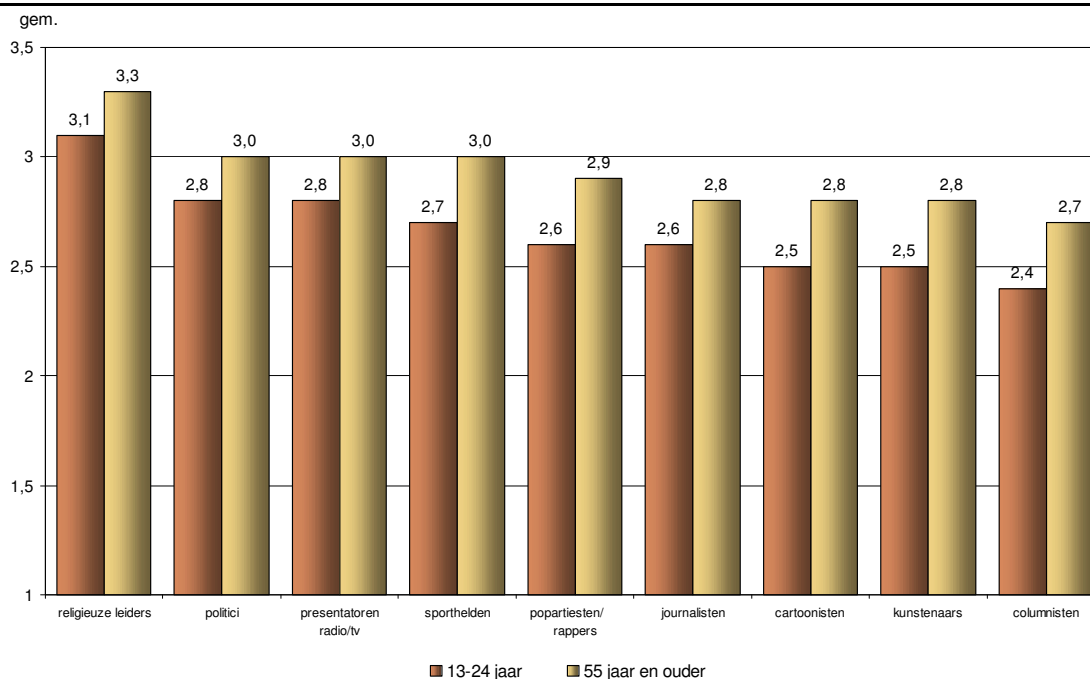
10 | Rekening houden gevoeligheden, naar meting (gemiddelde scores¹)

¹⁾ gemiddelde score, hoe hoger de score, des te meer men rekening moet houden met gevoeligheden

Naar leeftijd is er bij deze vraag een duidelijk verschil: de ouderen (55 jaar en ouder) vinden veel vaker dat men rekening moet houden met gevoeligheden: dit geldt voor alle groepen in ongeveer gelijke mate.

11 | Rekening houden gevoeligheden, naar leeftijd (gemiddelde scores¹⁾)

¹⁾ gemiddelde score, waarbij in sterke mate = 4 en helemaal niet = 1

Dit resultaat stemt overeen met de resultaten van de vorige paragraaf, waarin we eveneens zagen dat ouderen vaker vinden dat bij de vrijheid van meningsuiting rekening gehouden moet worden met anderen.

2.4 De eigen vrijheid gaat voor

We zagen in de vorige paragrafen dat men bereid is enige vrijheid op te offeren uit respect voor de opvattingen van anderen, en enige voorzichtigheid in acht wil nemen om bij de vrijheid van meningsuiting anderen niet te kwetsen. Maar waarvoor kiest men als het erop aankomt: gaat de eigen vrijheid dan vóór die van anderen, of gaat andermans vrijheid voor de eigen vrijheid?

We vroegen in welke mate men het eens is met de stelling: 'Rekening houden met anderen mag niet ten koste gaan van je eigen vrijheid.' Een meerderheid van 62% is het met deze stelling eens, terwijl 17% het er niet mee eens is. De resterende 21% is neutraal. Als het erop aankomt, vindt men de eigen vrijheid dus belangrijker dan de vrijheid van anderen.

Dit blijkt ook als we kijken naar het antwoord op de vraag naar het bekende dilemma: vrijheid van meningsuiting versus het verbod op discriminatie. Wat vindt men uiteindelijk belangrijker: het verbod op discriminatie of het recht op vrijheid van meningsuiting?

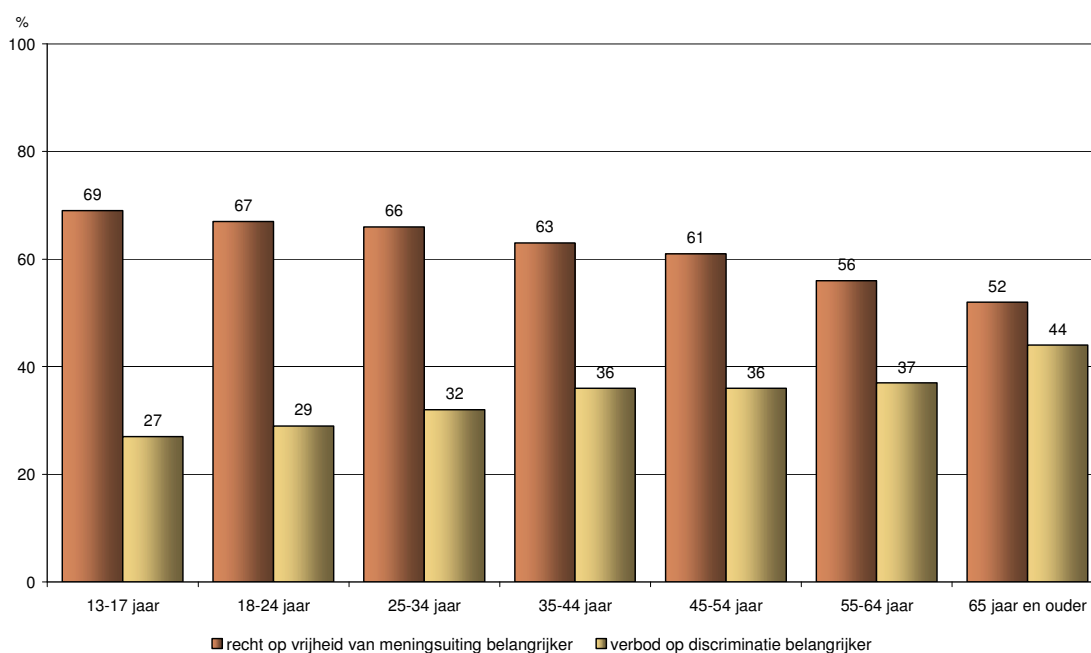
 12 | Wat is belangrijker: vrijheid van meningsuiting of verbod op discriminatie?

	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%
• verbod op discriminatie	35	28	31	33	24
• recht op vrijheid van meningsuiting	61	68	63	62	71
• weet niet	3	4	6	6	5

Meer dan 60% kiest voor het alternatief recht op vrijheid van meningsuiting. Deze vrijheid wordt in de regel dus belangrijker gevonden dan het verbod op discriminatie. Opvallend is wel dat het percentage dat het verbod op discriminatie kiest, hoger is dan bij de voorafgaande metingen. Het verbod op discriminatie wint dus terrein ten opzichte van het recht op vrijheid van meningsuiting. Kennelijk is men zich in toenemende mate bewust van de consequenties die de eigen vrijheid van meningsuiting voor anderen kan hebben.

Ook hier zien we dat naarmate men ouder is, men vaker kiest voor het alternatief verbod op discriminatie; jongeren vinden het recht op vrijheid van meningsuiting belangrijker.

 13 | Vrijheid van meningsuiting en discriminatie, naar leeftijd

Dit leeftijdsverschil bestond bij de vorige meting niet. Het blijkt dat vooral de respondenten van 55 jaar en ouder nu vaker kiezen voor het alternatief verbod op discriminatie dan vorig jaar, terwijl de jongeren er nu nog net zo over denken.

3 Vrijheid en democratie

Niet alleen de omgang tussen mensen in de samenleving, maar ook de nationale democratische rechtstaat vormt een belangrijke basis voor de vrijheid. Vrijheid en democratie zijn diepgeworteld in de Nederlandse samenleving en gaan verder terug dan 1848. In dat jaar werden democratische vrijheden en grondrechten definitief in de Grondwet vastgelegd.

Het systeem van de democratische rechtstaat staat of valt bij goed burgerschap: de bereidheid van betrokkenen om zich er actief en constructief voor in te zetten. Dit betekent onder meer afzien van geweld, bereidheid tot het maken van compromissen en accepteren dat het democratisch proces soms tot beslissingen leidt die tegen het persoonlijk belang ingaan.

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag in welke mate dit soort aspecten door de ondervraagden worden erkend en geaccepteerd. Allereerst gaan we daarbij in op grondrechten en democratie (3.1), waarna in paragraaf 3.2 de vraag aan de orde komt in welke mate burgers de plichten die bij democratie horen accepteren. Tot slot gaan we in paragraaf 3.3 in op de vraag of onderricht in omgang met vrijheid en democratie primair een taak is van de overheid, of door ouders verzorgd zou moeten worden.

3.1 Grondrechten en democratie

Hoewel de democratie en de rechtstaat regels stellen die waarborgen dat de collectieve vrijheid in stand wordt gehouden, is de belangrijkste voorwaarde voor het functioneren van de democratie dat de bevolking vertrouwen heeft in het systeem. Wanneer mensen ervan overtuigd zijn dat de democratische rechtstaat de moeite waard is, dan zullen ze ook bereid zijn in hun handelen daar blijk van te geven.

In dit verband is het relevant welke grondrechten en welke uitgangspunten van de democratie belangrijk worden gevonden. Een aantal grondrechten is aan de ondervraagden voorgelegd met de vraag welke rechten men het belangrijkste vindt.

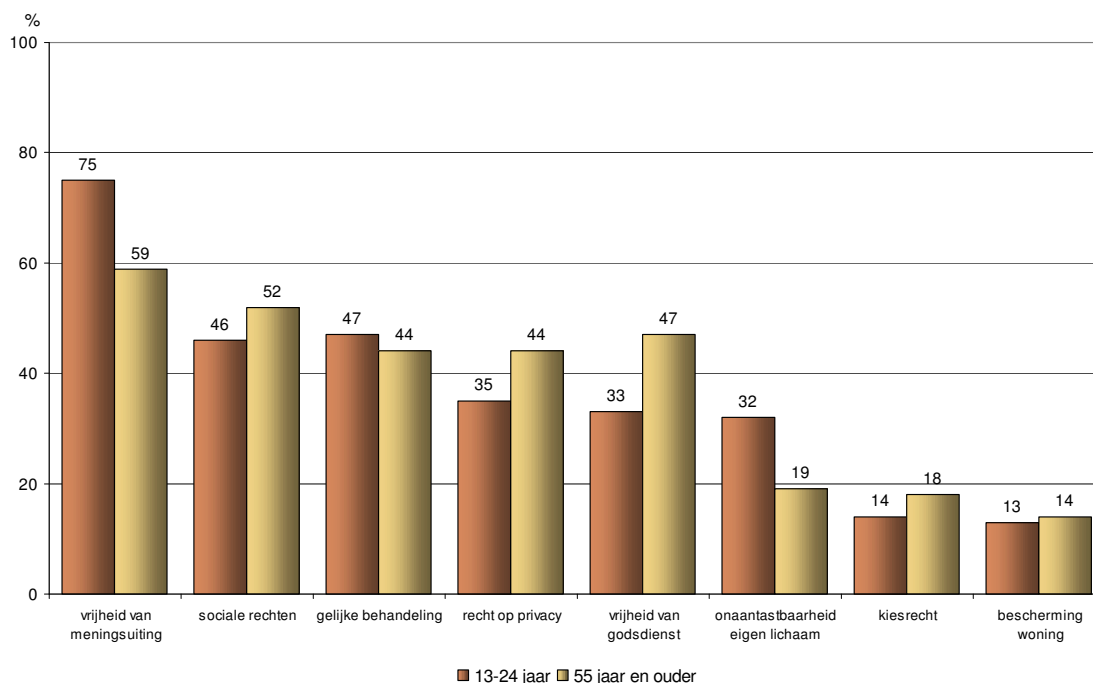
14 | Belang van rechten van Nederlanders (maximaal drie antwoorden)

	meting 2006	meting 2005
	%	%
• vrijheid van meningsuiting	70	66
• sociale rechten	51	51
• gelijke behandeling in gelijke gevallen	46	43
• recht op privacy	40	35
• vrijheid van godsdienst of levensbeschouwing	35	27
• recht op onaantastbaarheid van eigen lichaam	27	26
• kiesrecht	15	22
• bescherming van de woning	13	24

De vrijheid van meningsuiting blijkt men het belangrijkste recht te vinden: 70% noemt dit recht het belangrijkste, op afstand gevolgd door sociale rechten (zoals voldoende werkgelegenheid, spreiding van welvaart, voldoende woongelegenheden; 51%) en gelijke behandeling in gelijke gevallen (46%). Minder belangrijke grondrechten vindt men het kiesrecht en de bescherming van de eigen woning.

Ook bij de vorige meting werd de vrijheid van meningsuiting het belangrijkste recht gevonden. Recht op privacy en vrijheid van godsdienst of levensbeschouwing worden nu vaker genoemd dan bij de vorige meting, maar kiesrecht en bescherming van de woning scoren nu lager dan in 2005.

15 | Belang van rechten van Nederlanders, naar leeftijd

Er zijn enkele opvallende verschillen naar leeftijd. Net als we in het vorige hoofdstuk zagen, blijkt ook hier dat jongeren vrijheid van meningsuiting belangrijker vinden dan ouderen. Ook het recht op onaantastbaarheid van eigen lichaam vinden jongeren belangrijker dan ouderen.

Ouderen noemen daarentegen vaker dan jongeren de vrijheid van godsdienst of levensbeschouwing.

En wat vindt men het meest wezenlijke, het belangrijkste van het leven in een democratie? De democratische rechtstaat is gebaseerd op een aantal uitgangspunten. We legden acht uitgangspunten van de democratie voor, met de vraag de drie belangrijkste te selecteren.

16 | De belangrijkste uitgangspunten van de democratie (maximaal drie antwoorden)

	meting 2006	meting 2005
	%	%
• dat iedereen het recht heeft voor zijn/haar mening uit te komen	64	60
• dat iedereen voor de wet gelijk is	51	53
• dat besluiten genomen worden op basis van argumenten en niet op basis van dreigementen	51	48
• de bereidheid om anderen in hun waarde te laten	42	40
• de erkenning dat mensen het recht hebben om van elkaar te verschillen	35	35
• dat er niet gediscrimineerd mag worden	19	14
• solidariteit met de zwakken	17	15
• dat er ook rekening gehouden wordt met de standpunten van minderheden	16	15
• weet niet	2	4

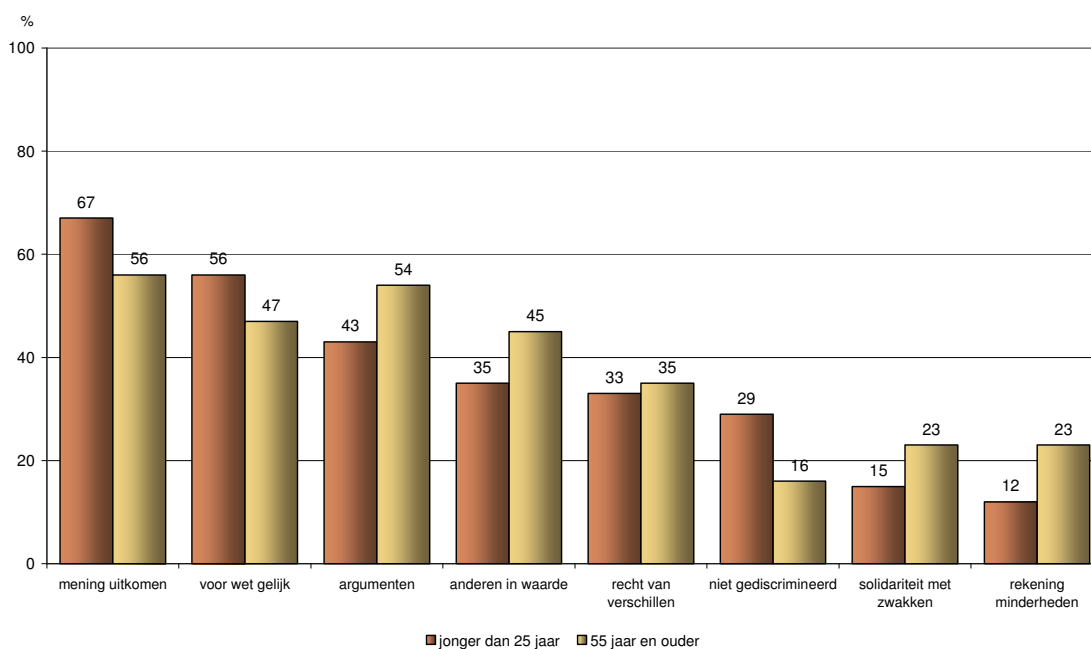
Net als bij de grondrechten, vindt men het belangrijkste uitgangspunt van de democratie ook het recht op vrije meningsuiting, gevolgd door het uitgangspunt dat iedereen voor de wet gelijk is. Opvallend is dat men ook een element van het democratisch besluitvormingsproces hoog op de agenda zet, namelijk dat in een democratie besluiten worden genomen op basis van argumenten, en niet op basis van dreigementen. Minder belangrijk vindt men de aspecten van de democratie die op *anderen* betrekking hebben, namelijk solidariteit met de zwakken en rekening houden met de standpunten van minderheden. De verschillen met de vorige meting zijn klein te noemen.

Men zou kunnen concluderen dat er een bepaalde vorm van eigenbelang doorklinkt in de antwoorden van respondenten: men omarmt het democratisch systeem omdat het een voorwaarde is om de eigen vrijheid te genieten (waarvan we in het vorige hoofdstuk zagen hoe belangrijk die wordt gevonden). Dat men in ruil daarvoor ook rekening moet houden met de vrijheid van anderen neemt men op de koop toe, maar daar lijkt het de respondenten niet om begonnen.

Er zijn ook hier weer verschillen tussen jongeren en ouderen. Uit de volgende grafiek is af te lezen dat jongeren eerder dan ouderen kiezen voor het recht om voor de eigen mening uit te komen en dat er niet gediscrimineerd mag worden. Ouderen kiezen vaker voor besluiten die op basis van argumenten worden genomen, voor de bereidheid om anderen in hun waarde te laten en dat er ook rekening gehouden wordt met de standpunten van minderheden. De

tussenliggende leeftijdsgroepen liggen tussen de weergegeven jongeren en ouderen in. Deze verschillen zijn in grote lijnen hetzelfde als bij de vorige meting.

17 | Het belangrijkste aan democratie, voor jongeren en ouderen (totaal genoemd)

Opvallend is dat jongeren bij deze vraag 'niet discrimineren' belangrijker vinden dan ouderen, terwijl we in het vorige hoofdstuk zagen dat wanneer het om het dilemma tussen vrijheid van meningsuiting versus een verbod op discriminatie gaat, het juist ouderen zijn die vaker voor een verbod op discriminatie kiezen dan jongeren. Nu zien we het omgekeerde. Een mogelijke oorzaak voor dit verschil is dat er bij de bovenstaande vraag meer antwoordmogelijkheden zijn. Ouderen wijken hierdoor vaker dan jongeren uit naar antwoorden die te maken hebben met bescherming van minderheden, solidariteit en anderen in hun waarde laten: zij vinden, vergeleken met jongeren, deze uitgangspunten belangrijker dan het verbod op discriminatie. Een voorzichtige conclusie zou kunnen luiden dat ouderen meer dan jongeren waarde lijken te hechten aan die aspecten van de democratie die te maken hebben met het *rekening houden met anderen*, terwijl jongeren meer gericht lijken te zijn op *gelijkwaardigheid van mensen* in een democratie.

3.2 De normen van een democratie

Uit de vorige paragraaf wordt duidelijk dat men beseft dat de vrijheid van meningsuiting en het democratisch systeem sterk verbonden met elkaar zijn. In het vorige hoofdstuk werd ook duidelijk hoe sterk men hecht aan de vrijheid van meningsuiting. Dat zou betekenen dat men ook sterk hecht aan het democratisch systeem. Een voorwaarde voor het functioneren van dit systeem is wel dat burgers zich er actief voor inzetten. In deze paragraaf behandelen we drie gedragingen die hierbij relevant zijn: het rekening houden met de minderheid, stemrecht en het vreedzaam oplossen van conflicten.

3.2.1 *Beslissingen die niet in dienst staan van eigenbelang*

Het democratisch systeem vereist dat mensen democratisch genomen beslissingen accepteren, ook al gaan die tegen het eigen belang in. In de afgelopen vijf metingen legden we een tweetal stellingen voor die hiermee te maken hebben, en vroegen in welke mate men het met deze stellingen eens is.

18 | Rekening houden met de minderheid, 5 metingen

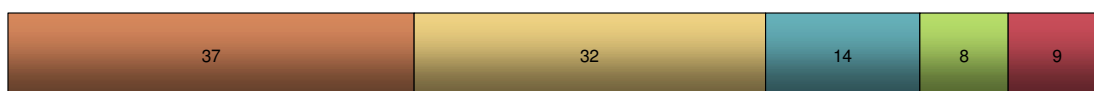
	% eens				
	'06	'05	'04	'03	'02
<ul style="list-style-type: none"> Ik vind dat de overheid het recht heeft om opvangcentra aan te wijzen voor junks en daklozen, ook al is het in mijn eigen buurt 	43	37	43	42	43
<ul style="list-style-type: none"> Het is goed dat de overheid tv- en radio-omroepen subsidieert, want anders komen ouderen, jongeren, religieuze en culturele groepen en andere minderheden te weinig aan bod 	65	57	63	66	67

Men heeft duidelijk minder moeite met subsidies voor tv- en radio-omroepen dan met opvangcentra in de eigen buurt. Het meest opvallende resultaat zien we echter wanneer we de afgelopen metingen met elkaar vergelijken: vergeleken met de vorige meting zouden meer mensen accepteren dat er in de eigen buurt een opvangcentrum wordt geplaatst en dat er subsidies aan omroepen ten gunste van minderheden worden verstrekt. De cijfers zijn daarmee weer op het niveau van 2003.

3.2.2 *Stemrecht is stemplicht*

Een andere voorwaarde voor het functioneren van het democratisch systeem is dat mensen gaan stemmen als er verkiezingen zijn. Het stemrecht wordt door een ruime meerderheid van de ondervraagden serieus genomen: meer dan tweederde vindt dat als je niet gaat stemmen je eigenlijk geen recht van spreken hebt in een democratie.

19 | Stelling stemmen bij verkiezingen

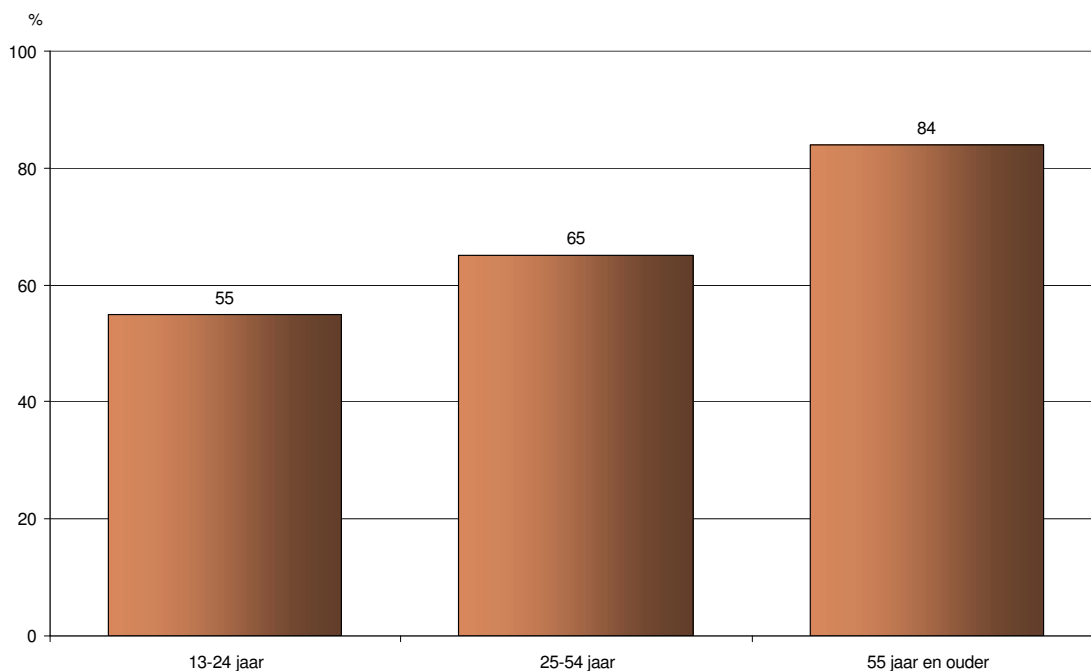

Als je je stem niet laat horen door weg te blijven bij verkiezingen, dan heb je in een democratie eigenlijk geen recht van spreken

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

De resultaten wijken niet af van die van de vorige meting. Wel valt op dat ouderen het veel vaker met deze uitspraak eens zijn dan jongeren.

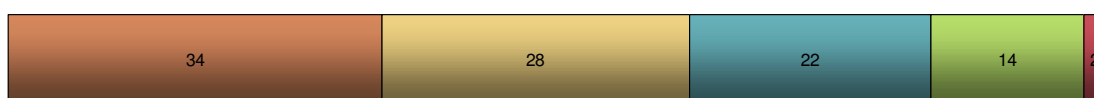
20 | Stemmen bij verkiezingen, naar leeftijd

3.2.3 Conflicten los je op zonder geweld

Tot slot gaan we in op het oplossen van conflicten tussen overheid en burgers in een democratie. Meer dan 60% vindt dat je in een democratie dergelijke conflicten gewelddoos moet oplossen.

21 | Stelling oplossen van conflicten

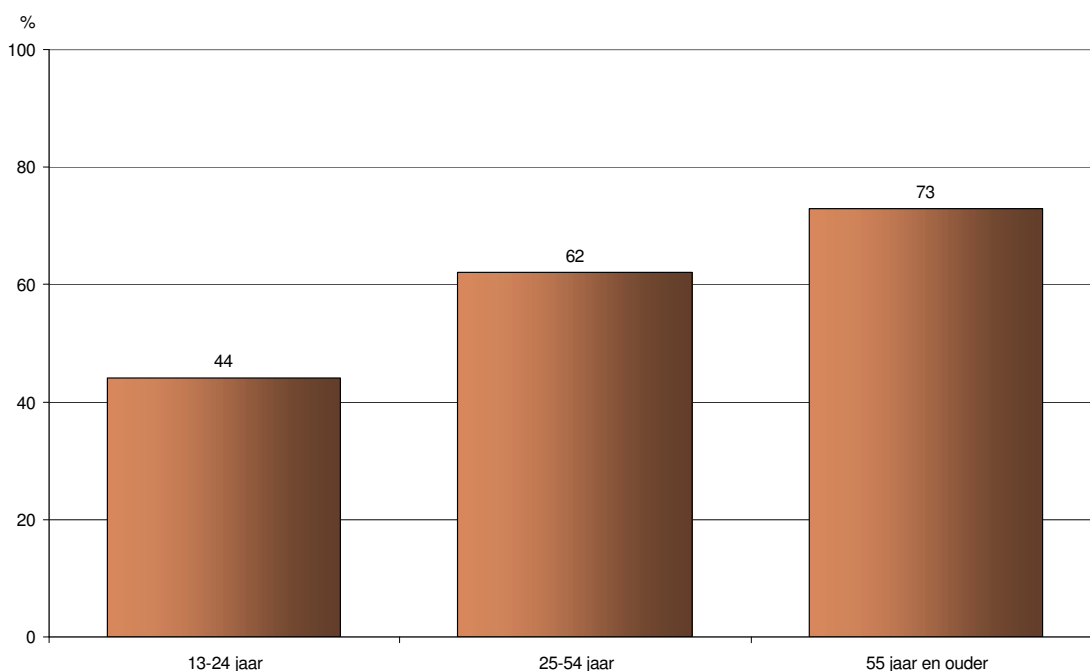

In een democratie worden conflicten tussen burgers en overheid altijd zonder geweld opgelost

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

Er is bij deze stelling een groot verschil tussen jongeren en ouderen. Ouderen zijn het met de stelling veel vaker eens.

 22 | *In een democratie worden conflicten tussen burgers en overheid altijd vreedzaam opgelost, naar leeftijd*

Zelfs als het conflict de vrijheid zelf betreft, gaat de voorkeur uit naar een geweldloze oplossing. Met de stelling 'vrijheid moet je desnoods met geweld afdwingen' is 35% het eens, en 47% het oneens. Ook met deze stelling zijn ouderen het veel vaker eens dan jongeren: 40% van 55 jaar en ouder is het met de stelling eens, tegen 26% van de jongeren van 13-24 jaar. Ouderen zijn binnen de democratie dus meer gericht op geweldloze oplossingen, maar zijn strijdbarder wanneer de democratie zelf ter discussie staat.

3.3 Opvoeden voor burgerzin: een taak voor de overheid?

Er zijn tot dusver een aantal opvallende verschillen tussen jongeren en ouderen aan de orde geweest:

- jongeren denken bij vrijheid van meningsuiting wat vaker dan ouderen aan de eigen vrijheid van meningsuiting, terwijl ouderen meer gericht zijn op het respecteren van opvattingen van anderen.
- Jongeren lijken minder moeite te hebben met het (moedwillig) beledigen en kwetsen van anderen dan ouderen.
- Jongeren stellen de vrijheid van meningsuiting vaker boven het verbod op discriminatie dan ouderen.
- Jongeren zijn het minder vaak eens met de stelling dat niet-stemmers geen recht van spreken hebben.
- Jongeren vinden minder vaak dan ouderen dat conflicten tussen overheid en burgers geweldloos moeten worden opgelost.

Moet er in de opvoeding van kinderen meer aandacht worden besteed aan het functioneren van burgers in een democratie? We vroegen of ouders en scholen meer aandacht moeten besteden aan het omgaan met verschillen tussen mensen. Men vindt dat hier vooral een taak voor ouders ligt: 78% vindt dat ouders hun kinderen te weinig respectvol leren omgaan met verschillen tussen mensen, en 52% vindt dat scholen deze taak te weinig uitoefenen.

23 | Stellingen burgerzin, verschillen tussen mensen

Ouders leren hun kinderen te weinig respectvol om te gaan met de verschillen tussen mensen in onze samenleving

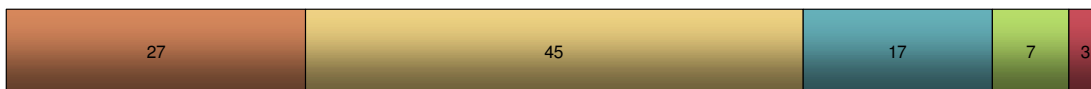

Het onderwijs in Nederland is te weinig gericht op het leren omgaan met verschillen tussen mensen in de samenleving

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

Ouders en scholen schieten niet alleen tekort bij het leren omgaan met verschillen tussen mensen, maar men vindt ook dat ouders en scholen de taak hebben hun kinderen te leren als actief en verantwoordelijk burger te functioneren in de samenleving.

24 | Stellingen burgerzin, actief en verantwoordelijk burger

Ouders leren hun kinderen te weinig om als actief en verantwoordelijk burger te functioneren in de samenleving

Leerlingen in het Nederlandse onderwijs leren te weinig dat ze als actief en verantwoordelijk burger moeten functioneren in de samenleving

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

Tot slot vindt vrijwel iedereen dat ouders bij de opvoeding van hun kinderen meer aandacht moeten besteden aan het bijbrengen van normen en waarden.

25 | Stelling bijbrengen normen en waarden

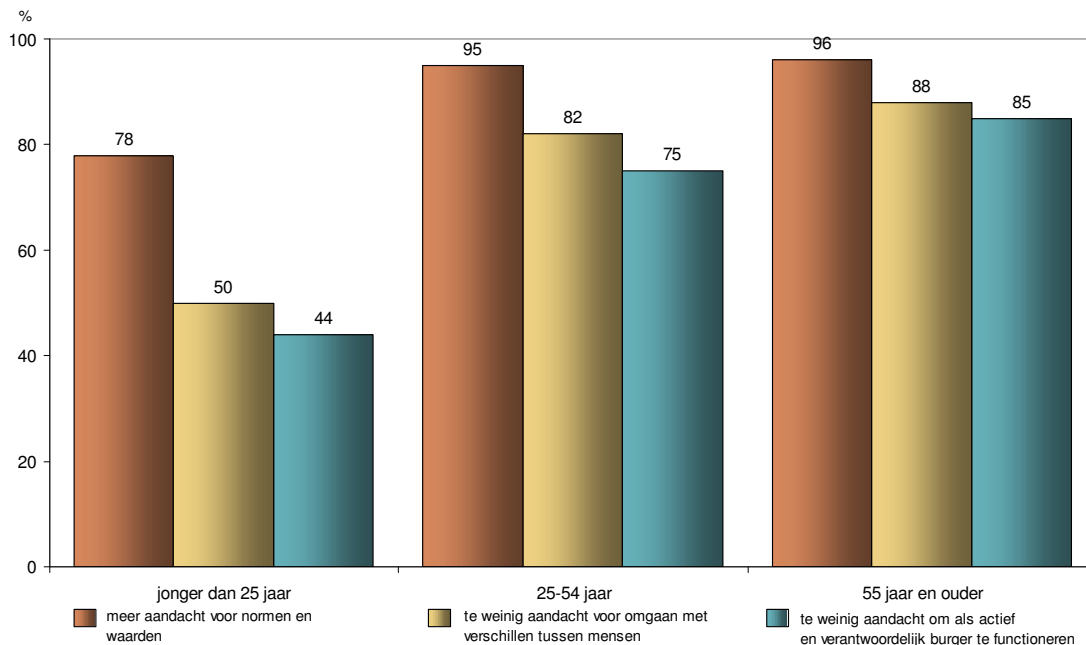
Ouders zouden bij de opvoeding van hun kinderen veel meer aandacht moeten besteden aan het bijbrengen van normen en waarden

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

De opvoedingstaak ligt volgens de ondervraagden primair bij de ouders, en in de tweede plaats bij de scholen. Er is geen verschil met de uitkomsten van vorig jaar.

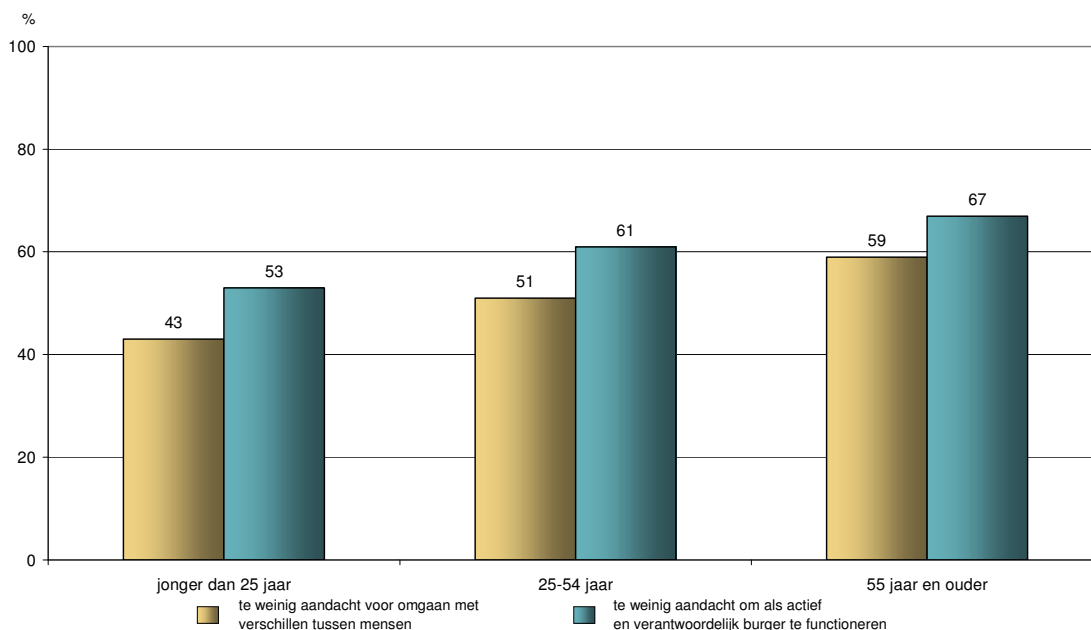
Er is bij deze vragen in de huidige meting een duidelijk verschil naar leeftijd. Dat geldt vooral voor de stellingen met betrekking tot de rol van de ouders, waarbij de jongste groep duidelijk minder enthousiast is.

26 | Oordeel over de aandacht die ouders besteden (% eens)

Net als ouderen, vinden ook jongeren dat ouders meer aandacht moeten besteden aan het bijbrengen van normen en waarden. De andere twee aspecten - het leren omgaan met verschillen tussen mensen en het functioneren als actief en verantwoordelijk burger - vinden jongeren, in tegenstelling tot de andere twee leeftijdsgroepen, minder belangrijk.

27 | Oordeel over de aandacht die scholen besteden (% eens)

De verschillen tussen jongeren en ouderen zijn klein als het gaat om zaken waar de school meer aandacht aan zou moeten besteden. Wel blijkt heel duidelijk dat personen vanaf 25 jaar het leren omgaan met verschillen tussen mensen en het leren functioneren als actief en verantwoordelijk burger, veel meer een taak vinden voor de ouders dan voor de school. Bij de jongste groep zijn de verschillen over de rol van de ouders en van de school nauwelijks aanwezig.

4 Vrijheid op wereldschaal

In de jaren na het einde van de Tweede Wereldoorlog zijn diverse internationale organisaties en bondgenootschappen van staten opgericht, zoals de Navo, de Europese Unie en de Verenigde Naties. De eensgezindheid dat gebeurtenissen als de Tweede Wereldoorlog nooit meer mochten gebeuren was groot, en men beseftte dat vrede en vrijheid het resultaat zijn van inspanningen van mensen.

Meer dan 60 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog beginnen de referentiekaders en geschiedenissen van de leden die lid zijn van deze bovennationale organisaties steeds verder uiteen te lopen. Hoewel vrede en vrijheid nog altijd belangrijke idealen zijn, ontstaan er verschillen van inzicht in hoe deze het beste kunnen worden gerealiseerd. Deze verschillen van inzicht ontstaan mede onder invloed van de opvattingen van de bevolking van de landen die deelnemen aan deze internationale organisaties. Om deze reden is het relevant om inzicht te hebben in de opvattingen van burgers over de rol die Nederland en internationale organisaties zouden moeten spelen.

In dit hoofdstuk gaan we op dit onderwerp in. Allereerst besteden we daarbij in paragraaf 4.1 aandacht aan de vraag in welke mate de ondervraagden zich zorgen maken over wereldproblemen en om welke onderwerpen het dan gaat. Daarna gaan we in paragraaf 4.2 in op wat volgens de ondervraagden nodig is voor het bereiken van wereldvrede. Vervolgens komt in paragraaf 4.3 aan bod in welke mate Nederland moet bijdragen aan de oplossing van problemen in andere landen. Tot slot gaan we in paragraaf 4.4 in op de rol van internationale organisaties, waarbij extra aandacht wordt besteed aan de rol van de EU.

4.1 Meer zorgen over gezondheid, armoede en discriminatie

De ondervraagden maken zich even vaak zorgen over onderwerpen die wereldwijd spelen als een jaar geleden. Op dit moment maken vier van de tien ondervraagden zich hier vaak zorgen over. In 2003 was het percentage dat zich vaak zorgen maakte, hoger (52%).

28 | *Zorgen onderwerpen wereldwijd*

		zorgen over onderwerpen wereldwijd				
		meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
		%	%	%	%	%
•	heel vaak (5)	6	9	9	10	10
•	▲ (4)	34	35	38	42	36
•	↕ (3)	45	43	39	38	39
•	▼ (2)	14	10	11	10	13
•	nooit (1)	2	3	3	1	2
gemiddelde		3,3	3,4	3,4	3,5	3,4

De mate waarin men zich zorgen maakt over wereldproblemen is in de afgelopen vijf jaar dus niet wezenlijk veranderd. Wel blijkt dat jongeren (jonger dan 25 jaar) zich aanzienlijk minder vaak (27%) zorgen over deze problemen maken dan ouderen (65 jaar en ouder; 48%).

Als gevraagd wordt over welke onderwerpen men zich het meest zorgen maakt, noemt men vooral terrorisme, ziekten en gezondheid en oorlogen.

29 | Zorgen wereldwijd, maximaal drie antwoorden

	totaal genoemd				
	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%
• terrorisme	57	61	49	49	42
• ziekten en gezondheid	37	29	34	27	29
• oorlogen	35	36	45	67	43
• milieu, klimaatrampen	26	30	26	22	26
• criminaliteit	25	36	36	35	40
• fundamentalisme	23	26	22	22	22
• armoede	21	17	15	12	13
• kloof tussen arm en rijk	19	18	21	17	16
• schendingen van mensenrechten	14	15	16	13	15
• discriminatie	11	7	6	5	10
• wereldeconomie	7	8	9	14	7
• overbevolking	7	7	9	6	11
• vluchtelingen	3	4	6	5	8
• technische ontwikkelingen	1	2	3	1	2
• geen van deze	2	1	1	1	2

Ten opzichte van de vorige meting maakt men zich meer zorgen over de volgende onderwerpen:

- ziekten en gezondheid (wellicht onder invloed van de vogelgriep)
- armoede
- discriminatie

Minder vaak maakt men zich zorgen over:

- criminaliteit
- milieu, klimaatrampen

Over terrorisme en oorlog maakt men zich nu even veel zorgen als een jaar geleden.

Jongeren (13 tot 17 jaar) wijken sterk af van de andere leeftijdscategorieën. Deze groep maakt zich vaker zorgen over oorlog (meest genoemde onderwerp), gezondheid, armoede en discriminatie, en maakt zich minder vaak zorgen over fundamentalisme, de kloof tussen arm en rijk, mensenrechten, de wereldeconomie en overbevolking.

4.2 Wat nodig is voor wereldvrede

Terrorisme en oorlog behoren tot de drie problemen wereldwijd waarover men zich de meeste zorgen maakt. Het is dus van belang te weten hoe men denkt dat wereldvrede gerealiseerd kan worden. Op de vraag 'Wat is volgens u vooral nodig voor wereldvrede?', noemt men vooral het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen. Ook een meer gelijke verdeling van geld en goederen op de wereld en een verbod op de productie van massavernietigingswapens worden vaak nodig gevonden voor de wereldvrede.

30 | Nodig voor vrede

	totaal genoemd	
	meting 2006	meting 2005
	%	%
• het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen	74	59
• een meer gelijke verdeling van geld en goederen op de wereld	59	54
• verbod op productie van massavernietigingswapens	58	41
• overall goed onderwijs voor iedereen	44	31
• een sterke Verenigde Naties en wat minder macht van nationale staten	33	30
• meer openstellen van de markt voor producten uit de Derde Wereld	15	15
• anders	8	16
• weet niet	4	10

Opvallend is dat de antwoorden vooral gericht zijn op *wat* er moet gebeuren om wereldvrede te bewerkstelligen, en niet *hoe* dit gerealiseerd zou moeten worden: slechts een derde van de ondervraagden noemt een sterke Verenigde Naties en minder macht van nationale staten als vooral nodig voor de wereldvrede. Hierbij merken we op dat dit deels te maken kan hebben met de vraagstelling: de antwoordmogelijkheden van de respondenten laten weinig andere mogelijkheden toe om aan te geven *hoe* de wereldvrede bereikt zou moeten worden.

Vergeleken met de vorige meting noemt men nu veel vaker het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen en het verbod op de productie van massavernietigingswapens.

4.3 Solidariteit met buitenland neemt af

Oorlog en terrorisme behoren tot de belangrijkste wereldproblemen, en de beste remedie ertegen is volgens de ondervraagden het bestrijden van dictaturen, het bevorderen van democratie en een meer gelijke verdeling van geld en goederen op de wereld. In welke mate moet Nederland hier volgens de ondervraagden een rol in spelen? We legden in dit verband drie stellingen voor:

- Nederland zou zich minder moeten bemoeien met de problemen van andere landen (als schendingen van mensenrechten, onderdrukking en geweld).
- Nederland moet geld blijven geven aan ontwikkelingslanden, ook als het minder goed gaat met de economie in Nederland.
- Nederland moet helemaal geen geld meer uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking.

31 | Drie stellingen over solidariteit met het buitenland, 5 metingen

	% eens				
	'06	'05	'04	'03	'02
	%	%	%	%	%
• Nederland zou zich minder moeten bemoeien met de problemen van andere landen (als schendingen van mensenrechten, onderdrukking en geweld)	45	33	33	25	29
• Nederland moet geld blijven geven aan ontwikkelingslanden, ook als het minder goed gaat met de economie in Nederland	47	46	46	50	50
• Nederland moet helemaal geen geld meer uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking	23	25	22	20	16

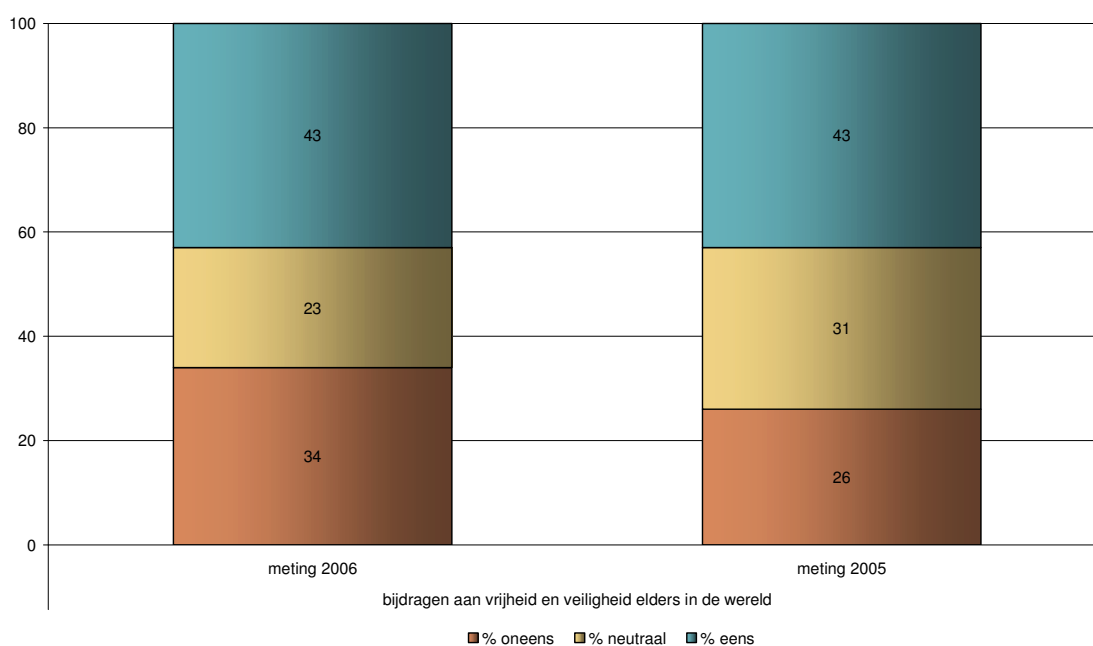
Het draagvlak voor ontwikkelingshulp is ongewijzigd, maar men vindt in veel sterkere mate dan een jaar geleden dat Nederland zich minder zou moeten bemoeien met de problemen van andere landen. De missie van het Nederlandse leger in Afghanistan, waarover ten tijde van de enquête een beslissing werd genomen, speelt hierbij waarschijnlijk een rol.

Daarnaast legden we de volgende stelling aan de ondervraagden voor:

- Nederland moet bijdragen aan de vrijheid en veiligheid elders in de wereld, ook al kost dat levens van Nederlandse soldaten.

Vergeleken met de vorige meting is men het vaker *oneens* met de stelling dat Nederland moet bijdragen aan de vrijheid en veiligheid elders in de wereld.

32 | Nederland moet bijdragen aan de vrijheid en veiligheid elders in de wereld, ook al kost dat levens van Nederlandse soldaten

In een aparte vraag is de volgende stelling voorgelegd: 'de vrijheid in Nederland is belangrijker dan de vrijheid in andere landen.' Deze stelling is omstreden: van de ondervraagden is 35% het

ermee eens, terwijl 37% het oneens is. De overige 28% neemt een middenpositie in. Ook dit illustreert dat het voor veel mensen niet vanzelfsprekend is in te grijpen op plaatsen op de wereld waar de vrijheid onder druk staat.

4.4 De rol van internationale organisaties

Als men vindt dat Nederland een beperkte rol zou moeten spelen bij het oplossen van problemen in andere landen, is een andere mogelijkheid dat internationale organisaties deze rol op zich zouden nemen.

Allereerst is retrospectief gevraagd welke organisaties het meest hebben bijgedragen aan de vrede, vrijheid en stabiliteit in Europa: de NAVO, de Verenigde Naties of de EU.

33 | Welke organisaties hebben het meest bijgedragen aan vrede, vrijheid, stabiliteit in Europa

	in de eerste plaats	in de tweede plaats	in de derde plaats
	%	%	%
• de NAVO	42	40	18
• de Verenigde Naties	38	37	24
• de Europese Unie	20	23	58

Men vindt dat de NAVO en de Verenigde Naties het meest hebben bijgedragen. De Europese Unie heeft volgens de ondervraagden een veel minder belangrijke rol gespeeld.

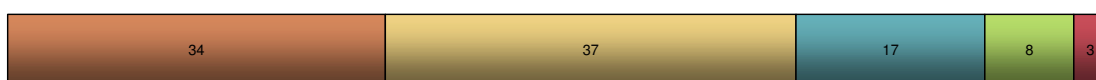
Om een beeld te krijgen van de mate waarin internationale organisaties een rol zouden kunnen spelen bij de oplossing van internationale conflicten, is de volgende stelling voorgelegd:

- Landen mogen alleen met geweld ingrijpen in andere landen als er toestemming is van de Verenigde Naties.

Van de ondervraagden is 66% het met deze stelling eens, wat erop duidt dat men de rol van de Verenigde Naties belangrijk vindt bij de oplossing van internationale conflicten. Dit percentage is significant hoger dan het percentage dat het vorig jaar met deze stelling eens was (61%). Dit resultaat betekent overigens niet dat men ook van mening is dat de VN een actievere rol zou moeten spelen bij het ingrijpen in andere landen.

Ook met betrekking tot de EU zijn enkele stellingen voorgelegd over de mate waarin deze organisatie bijdraagt aan de vrede en veiligheid binnen Europa. Hierbij blijkt dat een meerderheid (62%) van mening is dat de samenwerking binnen Europa de kans op oorlog heeft verkleind. Echter, over de vraag of verdere groei van de EU goed zou zijn voor de vrede en veiligheid in Europa zijn de meningen verdeeld: het aantal ondervraagden dat het met deze stelling eens is, is ongeveer even groot als het aantal dat het er niet mee eens is. Daarnaast valt op dat een meerderheid van de ondervraagden vindt dat door het wegvallen van de grenzen binnen de EU de veiligheid in Nederland is afgenomen. Hoewel de EU in het verleden heeft bijgedragen aan de vrede binnen Europa, denkt een meerderheid dat de EU momenteel bijdraagt aan een grotere onveiligheid binnen Nederland.

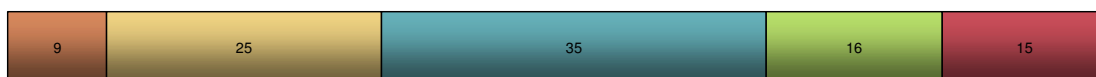
34 | Stellingen Europese Unie

Door het wegvallen van de grenzen in Europa is de onveiligheid in Nederland toegenomen

Door samenwerking binnen Europa wordt de kans op oorlog verkleind

Verdere groei van de Europese Unie is goed voor de vrijheid en vrede in Europa

■ % helemaal mee eens ■ % enigszins eens ■ % noch eens, noch oneens
 ■ % enigszins mee oneens ■ % helemaal niet mee eens

Hoewel er geen directe vragen zijn gesteld over de mate waarin organisaties als de EU en de VN het voortouw zouden moeten nemen bij de oplossing van internationale vraagstukken, lijkt het niet waarschijnlijk dat de ondervraagden hier een toenemend belang aan hechten. Gezien de bevinding dat meer mensen dan een jaar geleden van mening zijn dat *Nederland* zich minder zou moeten bemoeien met andere landen, ligt het tegendeel meer voor de hand. Of dit ook feitelijk het geval is, is echter speculatief. Zoals we in paragraaf 3.2.1 zagen, lijkt tegenover de afnemende betrokkenheid bij vraagstukken in andere landen wel een toenemende solidariteit met betrekking tot vraagstukken in het eigen land te ontstaan.